

ОБЛІК, ОЦІНКА І ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ У СТРАТЕГІЧНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ ПІДПРИЄМСТВ І ОРГАНІЗАЦІЙ

ACCOUNTING, ASSESSMENT AND DIAGNOSIS OF FINANCIAL AND ECONOMIC RESULTS OF ACTIVITY IN STRATEGIC MANAGEMENT OF ENTERPRISES AND ORGANIZATIONS

Ігнатенко М.М.

доктор економічних наук, професор,
Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди

Мармуль Л.О.

доктор економічних наук, професор,
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

У статті обґрунтоване особливе значення фінансово-економічних результатів діяльності як індикатора ефективності системного управління, насамперед стратегічного менеджменту підприємств і організацій. Виявлено, що в основі прийняття стратегічних рішень мають бути використані облік, оцінка й діагностика поточних показників їх фінансово-економічної стійкості, які можуть бути екстрапольовані на перспективу. З огляду на те, що саме власні фінансові джерела та ресурси є підґрунтям поступального розвитку, конкурентоспроможності та ефективності функціонування підприємств і організацій, вказані методи будуть завжди важливими складниками поточного управління і стратегічного менеджменту.

Ключові слова: підприємства, організації, стратегічний менеджмент, управлінські рішення, інвестиції, облік, оцінка, діагностика, фінансово-економічна стійкість, результати, конкурентоспроможність.

В статье обосновано особое значение финансово-экономических результатов деятельности как индикатора эффективности системного управления, прежде всего стратегического менеджмента предприятий и организаций. Выявлено, что в основе принятия стратегических решений должны быть использованы учет, оценка и диагностика текущих показателей их финансово-экономической устойчивости, которые могут быть экстраполированы на перспективу. Учитывая, что именно собственные финансовые источники и ресурсы являются основой поступательного развития, конкурентоспособности и эффективности функционирования предприятий и организаций, указанные методы будут всегда важными составляющими текущего управления и стратегического менеджмента.

Ключевые слова: предприятия, организации, стратегический менеджмент, управленческие решения, инвестиции, учет, оценка, диагностика, финансово-экономическая устойчивость, результаты, конкурентоспособность.

The article substantiates the special significance of financial and economic performance as an indicator of the effectiveness of system management, first of all, strategic management of enterprises and organizations. It is revealed that the basis of making strategic decisions should be used to record, evaluate and diagnose current indicators of their financial and economic stability, which can be extrapolated to the future. Taking into account that it is their own financial resources and resources that are the basis for steady development and the competitiveness and efficiency of the operation of enterprises and organizations, these methods will always be important components of current management and strategic management.

Keywords: enterprises, organizations, strategic management, management decisions, investments, accounting, evaluation, diagnostics, financial and economic stability, results, competitiveness.

Постановка проблеми. В умовах загострення конкуренції на вітчизняному та світовому ринках продукції і послуг, динамічного

впровадження інновацій, необхідності посилення конкурентних позицій для підприємств і організацій будь-яких форм власності і госпо-

дарювання важливе значення має прийняття поточних і перспективних, тобто стратегічних управлінських рішень щодо майбутнього розвитку й функціонування. При цьому, здійснювані поетапно, системно і послідовно, вони формують стратегічний менеджмент як наукову теорію і практику або процес. Необхідно вказати, що його теорія і практика особливою поширення набули у кінці минулого – на початку теперішнього сторіччя. Проте окремі положення щодо методів та інструментів здійснення відповідно до обраних алгоритмів і моделей здійснення потребують подальшого розроблення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання формування та розвитку стратегічного менеджменту підприємств і організацій знайшли достатнє відображення у працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Серед них – Р. Акофф, К. Багріновський, П. Друкер, Д. Деревіцький, П. Іващенко, Г. Клейнер, Ю. Лукашин, А. Медведєв, М. Портер, Р. Рузавін, З. Румянцева, Д. Синк, В. Сраговіч, Ф. Емерлі, С. Кравченко, А. Овечко, К. Бужимська, Г. Мінтцберг, В. Ячменьова та інші.

Досліджено його структуру як системи управління, основні складники, методи й інструменти спеціального та загальноекономічного призначення, які можуть бути застосовані у його процесі. Проте уточнення вимагає порядок здійснення та використання методів обліку, оцінки й діагностики фінансово-економічних результатів діяльності підприємств і організацій як методів загальноекономічного призначення.

Метою статті є обґрунтування методологічних засад та практичних напрямів застосування методів бухгалтерського обліку, оцінки й діагностики фінансово-економічних результатів діяльності підприємств і організацій з метою здійснення стратегічного менеджменту їх ефективного та конкурентоспроможного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стратегічний менеджмент поряд з оперативним (тактичним), креативним, корпоративним, антикризовим, інноваційним, виробничим та кадровим відіграє провідну роль в ефективному та конкурентоспроможному розвитку підприємств і організацій. Проте саме стратегічний менеджмент дає змогу найбільшою мірою вірогідності планувати й прогнозувати їх перспективи саме завдяки акумулюванню найбільш загальних концепцій функціонування методами обліку, оцінки й діагностики.

Він визначається як сукупність управлінських рішень щодо забезпечення конкурентоспроможного й/або ефективного їх розвитку на перспективу на основі всебічного моніторингу й оцінки, діагностики всіх можливих аспектів зовнішнього і внутрішнього середовища господарювання [1, с. 118]. Особливе значення мають фінансово-економічні результати діяльності, їх інтерпретація та екстраполяція як власних, отже, найбільш надійних джерел подальшого розвитку, впрова-

дження інновацій, модернізації, реструктуризації та інших новітніх перетворень.

При цьому стратегія як результат стратегічного менеджменту, його предмет або інструмент означає основоположну програму дій щодо розвитку підприємств і організацій з огляду на наявні ресурси, місію або мету розвитку суб'єктів господарювання або діяльності, етап життєвого циклу, особливості продукції і послуг, виявлені проблеми і встановлені пріоритети. Вона розуміється також як концепція розвитку бізнесу, доповнена практичними рішеннями й іншими засобами щодо ефективної реалізації. Необхідно відзначити, що у відповідь на вказані потреби сформовані типові і розробляються спеціальні стратегії.

Відповідно до розробок Бостонської консалтингової групи (БКГ або BCG) найбільшого поширення і визнання набули стратегії зростання, збереження (підтримки), згорання і виживання. Вони відповідають, насамперед, ринковим позиціям підприємств і характеризуються рекомендованими методами й інструментами, принципами або правилами здійснення, мають передбачувані або очікувані результати [2, с. 241]. При цьому можуть бути доповнені заходами креативного, антикризового менеджменту, контролінгу або/та контролінгу і соціальної відповідальності.

У разі здійснення інтеграційних процесів або їх необхідності на тих або інших ринках здійснюються корпоративні стратегії підприємницького розвитку. Вони мають дещо іншу мету та зміст у процесі впровадження і характеризуються як стратегії захоплення, поглинання, ліквідації або стримування. Стратегії різного змісту притаманні також масштабним, різного змісту завданням, які стоять перед підприємствами: модернізації, процесні; центрів відповідальності; точок росту; комунікацій; ресурсні; продуктові, маркетингові; державно-приватного партнерства та ін. Проте їх поєднує єдиний методологічний підхід до визначення сутності, спрямованість від майбутнього до сучасного, а не від минулого до сучасного. Це значною мірою ускладнює стратегічне планування та прогнозування, збільшує ціну або вартість можливих помилок.

Для уникнення можливих ризиків і викликів важливе значення має застосування обґрунтованої облікової політики на підприємствах і в організаціях, оцінки та діагностики на цій основі стратегічних управлінських рішень, які є в основі стратегій. Облікова політика підприємств і організацій країни формується на основі Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність» від 1999 р., а також зі змінами і доповненнями до нього відповідним Законом від 05.10.2017 р. Вказані документи регламентують порядок ведення обліку і фінансової звітності, визначають основні облікові рахунки і кореспонденцію між ними, а також бухгалтерські реєстри і форми звітів, періодичність їх заповнення та надання.

При цьому фахівці, що їх здійснюють, мають мати спеціальну освіту й високу фахову підготовку. У своїй діяльності вони мають уміти не тільки вести власне облік, але й уміти аналізувати облікові дані та фінансові результати щодо ресурсів підприємств та їх використання; інвестицій; виробництва, витрат, собівартості, економії; праці і заробітної плати; витрат реалізації і збуту; податків і нарахувань; кредитів, прибутків і збитків; наявних та перспективних резервів і можливостей [3, с. 132]. Також необхідно вміти аналізувати і прогнозувати відповідні показники діяльності конкурентів і функціонування ринків (за необхідності).

Облік, як і інші методи економічної й організаційно-управлінської роботи, має відповідати певним правилам або принципам: бути доцільним з економічної позиції; системним і хронологічним; зрозумілим і порівняним; своєчасним і законним. Відповідно до предмета здійснення його регламентують національні та міжнародні стандарти здійснення – НП(С)БО та МП(М)БО. Вказані документи дають чітке визначення предметів та методів обліку відповідного функціонального призначення. Це значно полегшує роботу фахівців та дає змогу уникнути суб'єктивності в отриманні результатів. Національні стандарти відповідають міжнародним, що робить функціонування вітчизняних підприємств прозорим для стейкхолдерів та сприяє залученню інвестицій у різні галузі та сфери господарського комплексу країни.

Крім обліку, у розробленні концепцій стратегічного менеджменту важливе методологічне значення мають методи оцінки і діагностики підприємницької діяльності. З метою оцінки використовуються абсолютні (натуральні), відносні і грошові показники; методи інвентаризації, порівняння, кореляційно-регресійних залежностей та аналізу; програмування на основі хмарних технологій, нелінійних мереж тощо. Вона не має бути аж надто деталізованою, але водночас – бути змістовною, точною та інформативною, простою у виконанні і доступно для розуміння різних користувачів [4, с. 198]. Будучи підставою для діагностики, оцінка спирається на системний та послідовний моніторинг і облік явищ, процесів і результатів господарювання або/та фінансово-економічної діяльності.

Як правило, діагностика – це встановлення вірогідності явищ і процесів на основі вже відомих подій або результатів. Вона стосується як основних напрямів функціонування підприємств, так і окремих із них. Це використання ресурсів та перспектив ресурсного забезпечення; виробництва продукції й надання послуг; продажів та їх обсягу; плинності кадрів та ринку праці; відносин з постачальниками; можливостей і результатів процесів концентрації капіталів; диверсифікації або спеціалізації діяльності. Також йдеться про встановлення вірогідності того або іншого рівня фінансово-економічної

стійкості підприємства, а також банкрутства. Діагностику необхідно здійснювати швидкими методами на основі обмеженого кола окремих, але ємких за змістом показників та критеріїв.

Це робить етап оцінки та діагностики менш затратним, прискорює його та інші етапи розроблення та впровадження стратегічного управління. Наступним етапом або кроком його здійснення є стратегічне планування та прогнозування ресурсів і джерел забезпечення ними; маркетингової політики просування продукції та/або послуг; фінансово-економічних результатів; обґрунтування перспектив досягнення та збереження фінансово-економічної стійкості та безпеки підприємств [5, с. 54]. На кожному з них використовуються спеціальні показники та методи досліджень; критерії оптимальності відносно нормативів або кращих результатів у підприємствах-аналогах.

В останньому разі доцільним є використання дорадчих або інформаційно-консалтингових послуг з метою вирішення аналогічних або/й типових завдань і проблем стратегічного розвитку. Вони можуть бути надані і впровадженні як у вигляді окремих порад, однорідних масивів інформації або комплексних продуктів, так і у формі розроблених і впроваджених бізнес-планів, інноваційно-інвестиційних проектів і програм [6, с. 80].

Необхідно зазначити, що, крім обліку, оцінки, діагностики й дорадчих послуг, важливе значення у стратегічному менеджменті аграрних підприємств має використання сучасних концепцій організації й управління підприємницької діяльності, персоналу, виробництва/надання продукції і послуг, інновацій та інвестицій, стратегій маркетингу, державно-приватного партнерства, контролінгу, соціальної відповідальності.

Залежно від виявлених у процесі оцінки, аналізу й діагностики або від прийнятих концепцій функціонування, місії й мети підприємств, їх фінансово-економічної стійкості, уявлень власників та менеджерів, фахівців, інших стейкхолдерів, наявних проблем та загроз, ресурсів і можливостей приймаються типові або спеціальні стратегії розвитку [7, с. 86]. Як правило, це ресурсні стратегії (якщо йдеться про енергетичну ресурсощадність, зменшення ресурсоемкості продукції або послуг; опору на ресурси та ін.), процесні (удосконалення бізнес-процесів або окремих їх ланок, формування центрів відповідальності, впровадження інших інструментів контролінгу тощо); продуктові (маркетингові), які стосуються нових розробок та інновацій, просування продукції, реклами, брендінгу; комунікаційні (забезпечують ефективність персоналу, особистісне зростання, психологію управління, мікроклімат у колективі, ділову етику й культуру організації, її ділову репутацію).

До них слід додати необхідність узгодження стратегічного управління розвитком підприємств із концепціями державно-приватного партнер-

ства й соціальної відповідальності [8, с. 211]. На наше переконання, це доцільно з огляду на особливості через значну частку у їх здійсненні зовнішніх учасників. Перераховані завдання, інтереси, функції й окремі напрями, форми й види стратегічного управління вказують на його складність і трудомісткість. Безумовно, такі обставини вимагають участі в ньому висококваліфікованих спеціалістів у перерахованих сферах. На нашу думку, ці вимоги втілюють сучасні інженери-програмісти, системні адміністратори й аналітики.

Висновки. Підсумовуючи, доцільно вказати, що впровадження стратегічного менеджменту розвитку підприємств і організацій сприятиме не тільки підвищенню їх ефективності та конкурентоспроможності. Це матиме позитивні результати для сталого розвитку відповідних галузей, ринків, регіонів їх розміщення. Стратегічний менеджмент спрямований на стабілізацію макроекономічних показників;

вирішення виробничо-екологічних проблем основної діяльності; соціально-економічних проблем зайнятості населення; розвиток експортно-імпортних та інших зовнішньоекономічних відносин, інтеграційних процесів.

При цьому на рівні великих корпорацій та холдингів, з огляду на розміри ресурсів і масштаби виробничої діяльності, стратегії управління й розвитку повинні бути в полі уваги державних контролюючих структур з метою неможливості здійснення ними монополізації ринків або окремих товарних груп продукції і послуг; дискримінації на ринках щодо інших учасників у плані рейдерства, захоплень і поглинань; вільного доступу до ресурсів, каналів збуту товарів і послуг. Повною мірою здійснений висновок стосується транснаціональних або міжнародних корпоративних утворень. Адже в такому разі мова йде, попри соціальну відповідальність, співпрацю або ринкову конкуренцію, про національну економічну й інші види безпеки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Довгань Л.Є. Стратегічна стійкість у системі стратегічного управління підприємством / Л.Є. Довгань, Г.А. Мохонько // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 11(113). – С. 115–122.
2. Немцов В.Д. Стратегічний менеджмент / В.Д. Немцов, Л.Є. Довгань – К., 2011. – 506 с.
3. Балабанова Л.В. Стратегічне маркетингове управління конкурентоспроможністю підприємств: [навч. посіб.] / Л.В. Балабанова, В.В. Холод – К.: ВД «Професіонал», 2006. – 448 с.
4. Кіндрацька Г.І. Стратегічний менеджмент: [навч. посіб.] / Г.І. Кіндрацька – К.: Знання, 2006. – 366 с.
5. Харченко В.А. Концептуальні засади формування системи стратегічного управління розвитком підприємства / В.А. Харченко // Схід. – 2014. – № 5. – С. 52–56.
6. Смачило І.І. Принципи формування та структура механізму управління сталим розвитком підприємства / І.І. Смачило // Економіка розвитку. – 2013. – № 3. – С. 79–82.
7. Раєвнева О.В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: [монографія] / О.В. Раєвнева. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 496 с.
8. Ігнатенко М.М. Стратегії та механізми управління розвитком соціальної відповідальності суб'єктів господарювання аграрної сфери економіки: [монографія] / М.М. Ігнатенко. – Херсон: Айлант, 2015. – 470 с.